

بررسی اثربخشی آموزش مجازی بر هوش اجتماعی دانش آموزان دختر پایه چهارم ابتدایی منطقه ۴ شهر تهران

پروین صمدی^۱، منا عمرانی^۲

صص ۳۸-۴۸

چکیده

پژوهش حاضر به هدف بررسی اثربخشی آموزش مجازی بر هوش اجتماعی دانش آموزان دختر پایه چهارم ابتدایی منطقه ۴ شهر تهران انجام شد. روش پژوهش حاضر از نوع نیمه آزمایشی و شامل طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل بود. نمونه پژوهش شامل ۴۰ نفر از دانش آموزان دختر پایه چهارم ابتدایی منطقه ۴ شهر تهران بود که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بوده و به صورت تصادفی خوشه ای انتخاب شدند. سپس آزمودنی ها در دو گروه ۲۰ نفری آزمایش و کنترل جای گرفتند. برنامه آموزشی شامل یک دوره ۸ جلسه ای طی ۴ هفته بر روی گروه آزمایش اجرا شد. آزمودنی های هر دو گروه پیش و پس از برنامه آموزشی با استفاده از پرسشنامه استاندارد هوش اجتماعی ترومسو مورد آزمون قرار گرفتند. تحلیل کواریانس تفاوت معنی داری را بین دو گروه آزمایش و گروه کنترل در هوش اجتماعی و مولفه های آن نشان داد. نتایج پژوهش نشان می دهد که آموزش مجازی روش موثری در افزایش هوش اجتماعی دانش آموزان بوده و می تواند در کنار آموزش حضوری نقش مهمی در مهارت های ارتباطی دانش آموزان ابتدایی ایفا نماید.

کلیدواژه ها: اثربخشی، آموزش مجازی، هوش اجتماعی، دانش آموزان ابتدایی

^۱ دانشیار گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه الزهرا، تهران، ایران (Psamadi@Alzahra.ac.ir)

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه درسی دانشگاه الزهرا (omrani.m2020@gmail.com)

مقدمه

پیدایش فناوری های جدید ارتباطی، ساختار تعاملات و ارتباطات انسانی را دچار تغییرات بنیادین کرده و با شکل دادن نوع جدیدی از تعاملات، ارتباطات انسانی را به فراتر از زمان و مکان گسترش داده است. از جمله این فناوری های نوین، شبکه های اجتماعی مجازی هستند که امروزه حضور در این فضا و برقراری ارتباطات میان فردی از نوع مجازی، به جزیی جداناپذیر از زندگی بیشتر انسانها بدل شده است. (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹۳).

در شرایط ایجاد بحران، مانند شیوع بیماری کرونا در جهان و ایران و تعطیلی طولانی مدت مدارس ضرورت توجه به آموزش های مجازی و الکترونیکی بیش از پیش احساس می شود. (سلیمی، ۱۳۹۹) حتی سازمان بهداشت جهانی هم طبق بیانیه ای اعلام کرده است که آموزش از راه دور مانند رادیو، پادکست، تلویزیون و آموزش برخط از بهترین راه های ادامه آموزش است. (Bender، ۲۰۲۰) در پژوهشی که کندی در سال ۲۰۰۲ با هدف بررسی آموزش سنتی و آموزش از راه دور دانشجویان بهداشت انجام داد، دریافت که زمان ارتباطی بین دانش آموز و معلم در آموزش با فاصله، بهتر از زمان ارتباطی با محوریت کلاس است. (Kennedy، ۲۰۲۰).

در ایران آموزش از راه دور در سال ۱۳۶۶ آغاز شد و تا امروز رشد قابل توجهی در آموزش علم آموزان داشته است. ظهور شبکه های ارتباطی گسترده از قبیل اینترنت در کنار ابزار و امکانات آموزشی پیشرفته باعث تحول در روش های آموزشی شده است و این امکان را فراهم کرده است تا بتوان طیف وسیعی از جویندگان علم را در نقاط مختلف و از فواصل دور و نزدیک تحت پوشش شبکه آموزشی درآورد و بدون نیاز به شرکت در کلاسهای حضوری، آموزش های علمی و تخصصی را به مرحله اجرا درآورد و این روش آموزشی نوین که از آن به عنوان آموزش الکترونیکی (e-learning) یا مجازی یاد می شود از پیشرفته ترین روش آموزشی در دنیای امروز مطرح است. اصطلاح آموزش مجازی را اولین بار کراس وضع کرد و به بیان ساده عبارت است از استفاده از فناوری اطلاعات برای یادگیری. این شیوه آموزش با هدف ساخت دانش مرتبط با تجربه فردی پیش می رود. آموزش مجازی پارادایم جدیدی را پدیدآورد و امکان یادگیری در هر زمینه ای برای هر فرد، در هر زمان و هر مکان فراهم نموده است. (به نقل از قلی پور، ۱۳۹۹).

انسان موجودی اجتماعی بوده که برای کسب موفقیت در زندگی نیازمند هوش اجتماعی است؛ امروزه، با توجه به افزایش تنش ها، استرس ها و پیچیدگی های مختلف، هوش اجتماعی در سبک زندگی کنونی افراد دارای اهمیت زیادی است. می توان آن را یادگرفت، رشد داد و به عنوان یک مهارت موثر برای مدیریت زندگی شخصی، روابط بین فردی و دستیابی به موفقیت در تمام جنبه های زندگی استفاده کرد (Saxena&Kumar، ۲۰۱۳: Jain).

مقوله هوش اجتماعی نیز به عنوان عنصر مهم در مباحث علوم اجتماعی و علوم انسانی و به ویژه در بررسی های مربوط به تعاملات ارتباطی، مورد توجه است. هوش اجتماعی را یک توانمندی می دانند و آن را به معنای عملکرد عاقلانه در روابط انسانی تعریف می کنند (رضایی و خلیل زاده، ۱۳۸۸). هاید به نقل از حکیمی نیا و همکاران (۱۳۹۶) معتقد است: هوش اجتماعی به توانایی های فردی اطلاق می شود که ایجاد روابط اجتماعی مناسب را میسر می کند. (حکیمی نیا، پورافکاری و غفاری، ۱۳۹۶).

ارتباطات در کلاس درس به عنوان یکی از وسایل لازم برای آموزش است. دانش آموزانی که دارای مهارت های ارتباطی موثر هستند، ارتباطات را به عنوان وسیله ای در حل مشکلات دانسته و در زمینه تحصیل، به گونه ای سازگارانه تر عمل می کنند. ارتباط خوب و موفق بین معلم و شاگرد

سبب بهبود و افزایش سازگاری تحصیلی در دانش آموزان می شود. مهارت های ارتباطی به منزله آن دسته از مهارت هایی است که افراد طی آن، اطلاعات، افکار و احساسات خود را از طریق مبادله کلامی و غیرکلامی با یکدیگر در میان می گذارند. (به نقل از بهادری خسروشاهی و حبیبی، ۱۳۹۶: ۱۵۶)

ادوارد ثورندایک (۱۹۲۰) هوش اجتماعی را توانایی ذهنی می داند که از هوش انتزاعی و هوش فنی متمایز است. وی نیز هوش اجتماعی را به عنوان توانایی رفتار عاقلانه در روابط انسانی می داند. فورد و تیزاک (۱۹۸۳) نیز هوش اجتماعی را برحسب پیامدهای رفتاری چنین بیان می کنند: توانایی فرد برای به انجام رساندن اهداف مربوط در شرایط اجتماعی (Dong, Koper & Collaco, ۲۰۰۸: ۱۶۳).

برای بررسی انواع کنش های ارتباطی کاربران شبکه های اجتماعی مجازی، یک موضوع مهم، بررسی مهارت های اجتماعی کاربران است. به همین منظور یک شاخص قابل ارزیابی، هوش اجتماعی است که یکی از متغیرهای اصلی این پژوهش می باشد. برای تبیین جنبه های گوناگون هوش اجتماعی، از نظریات مختلفی بهره گرفته شده، اما برای تشریح مولفه های آن تاکید اصلی بر مدل هوش اجتماعی دانیل گلمن (۲۰۰۶) می باشد. گلمن معتقد است نحوه ارتباط ما با دیگران، دارای ارزش و اهمیت فراوانی است، به گونه ای که ارتباط با دنیای اجتماعی برای ما هشیاری به ارمغان می آورد، به عقیده گلمن، هوش اجتماعی، تمام حیطه ارتباطات انسانی با دیگر افراد و با جهان را شامل می شود. (Goleman, ۲۰۰۶: ۱۸۶). نصیری در مقاله اش مولفه های هوش اجتماعی را اینگونه عنوان کرده است: مولفه های هوش اجتماعی عبارتند از: پردازش اطلاعات اجتماعی؛ یعنی توانایی درک و فهم و پیش بینی و احساسات دیگران. آگاهی اجتماعی؛ درک مناسب از نگرانی ها و احساسات از ارکان موفقیت در فعالیت های اجتماعی و مهارت های اجتماعی؛ حساسیت به دیگران، برای کسب عملکرد شغلی برتر، توانایی شناخت نیازهای دیگران و در نهایت توانایی شناسایی نگرانی های دیگران است. (به نقل از نصیری و همکاران، ۱۳۹۳).

مارلو (۱۹۸۶) عنوان می کند افرادی که از لحاظ اجتماعی باهوش هستند، زندگی هدفمند و پربرکتی را در مقابل زندگی مختصر و انفعالی تجربه می کنند. وی هوش اجتماعی را با توانش اجتماعی مساوی پنداشت و هوش اجتماعی را چنین عنوان کرد: توانایی درک احساسات، افکار و رفتار اشخاص شامل خود فرد در شرایط میان فردی و عمل کردن به طور مناسب براساس آن درک. (Dong, Koper & Collaco, ۲۰۰۸: ۱۶۲-۱۶۳).

در اهمیت و ضرورت مقوله هوش اجتماعی می توان گفت، پیشرفت سریع و وسیع فناوری اطلاعات در عصر حاضر و رقابت های آشکار و پنهان روزافزون سازمان های آموزشی در دنیا، اهمیت توجه به هوش اجتماعی (توان برقراری ارتباط) را دوچندان نموده است. لذا یکی از مسائل مهم و خطیر در عصر حاضر توجه به آموزش مجازی و تاثیر آن در میزان مهارت های اجتماعی و تقویت هوش اجتماعی در دانش آموزان به خصوص در دانش آموزان دوره ابتدایی می باشد. از سوی دیگر ضرورت پژوهش از بعد کاربردی آن به این دلیل می باشد که آموزش مجازی در دوره ابتدایی به مدت کوتاهی در حال اجراست و با بررسی مقالات متعدد تاکنون نتایج اثربخشی درخصوص ارتباط بین آموزش مجازی و هوش اجتماعی در این دوره تحصیلی به دست نیامده است. امید است با بررسی یافته های این مقاله کمک شایانی به متخصصان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت کشورمان ارائه نماییم.

با توجه به افزایش روز افزون اطلاعات در عصر حاضر و رشد و تکوین الگوهای آموزشی و تحولی که در مفهوم یادگیری رخ داده است، تغییر رویکرد آموزش از شیوه های حضوری به روند آموزش الکترونیکی در جهت استفاده از امکانات و منابع الکترونیکی و آموزش مجازی اهمیت بسیاری یافته است. (زارعی و همکاران، ۱۳۹۷).

تمامی محققان اتفاق نظر دارند که اکثر رفتارهای اجتماعی، آموختنی هستند، زیرا کودکانی که در بین انسانها بزرگ نشده اند، از لحاظ اجتماعی رفتارهایی متفاوت و نامقبول دارند و قادر به تکلم نمی باشند. تحقیقات پیشین نشان داده اند که کمبود مهارت های اجتماعی رابطه قدرتمندی با رشد آسیب شناسی روانی دارد. (دکارد، ۲۰۱۱: ۵۷۹-۵۶۵) تعاملات اجتماعی علاوه بر اینکه با ارضای نیازها و اهداف خود فرد مرتبط است. در عین حال به نیازها و اهداف دیگران نیز توجه دارد. (گروبن، ۲۰۱۱، به نقل از زارعی و همکاران، ۱۳۹۷).

مهارت های اجتماعی، یکی از عناصر اجتماعی شدن افراد در کلیه فرهنگ ها و جوامع هستند. در سال ۱۹۹۱، راکز (Rucks) آموزش مهارت های اجتماعی را یک مرحله اصلی برای سازگاری افراد با دنیای جدید معرفی کرد. از طرف دیگر سال هاست که سازمان بهداشت جهانی و یونسف، رویکرد مهارت های اجتماعی را به عنوان زیرمجموعه مهارت های زندگی مطرح کرده اند (به نقل از زارعی و همکاران، ۱۳۹۷).

از میان تمام سازمان هایی که نقش کلیدی در اجتماعی کردن افراد دارند، نظام های آموزشی، اولین جایگاه رسمی جهت کسب تجربه های اجتماعی و از اساسی ترین عنصر رشد اجتماعی افراد محسوب می شوند چرا که نظام تعلیم و تربیت هرجامعه زیربنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن جامعه به شمار می رود. (فیلیس، ۲۰۱۰).

مطالعات پیرامون فضای مجازی از حوزه های موردعلاقه محققان جامعه شناسی و روانشناسی اجتماعی است. در سالهای اخیر، مقالاتی در خصوص نقش هوش اجتماعی در تعاملات اجتماعی افراد منتشر شده است، اما مطالعاتی که در آن به طور مشخص به بررسی هوش اجتماعی در حوزه ارتباطات مجازی افراد به خصوص در دوره ابتدایی بپردازند (چه در داخل و چه در خارج از کشور) به صورت محدود انجام شده اند. در راستای پژوهش حاضر، تحقیقات همجواری گزارش می شود که بخشی توسط محققان داخلی و بخشی محققان خارجی انجام گرفته اند. از جمله ساعدی و سعدی پور در تحقیق خود با عنوان تاثیر یادگیری الکترونیکی بر مهارتهای ارتباطی دانشجویان نتیجه گرفتند که یادگیری الکترونیکی موجب ارتقای مهارتهای ارتباطی می شود. از تحقیقات دیگر در این زمینه، تحقیقی با عنوان تاثیر آموزش رسانه ای بر روی مهارت اجتماعی دانش آموزان که توسط رشیدپور و همکاران انجام پذیرفت مورد مطالعه قرار گرفت، نتایج مطالعه نشان داد، که یک همبستگی قوی بین دوجنبه از مهارت های اجتماعی دانش آموزان وجود دارد که باعث موفقیت آنها در ارتباطات آموزشی و اجتماعی می شود و از این رو آموزش رسانه ای برای رشد مهارت های اجتماعی و روابط گروهی لازم است (رشیدزاده، ۲۰۱۰: ۷۲-۵۷).

نتیجه حاصله از پژوهش آدیمی (Adeyemi) در بررسی تاثیر آموزش به کمک کامپیوتر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه در درس مطالعات اجتماعی به نتیجه پژوهش حاضر نزدیک می باشد و نشان دهنده این است که کاربرد کامپیوتر تاثیر معناداری در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در این درس دارد. (Adeyemi، ۲۰۱۲: ۶۹-۷۳) راوی و جردن (Rovai and Jordan) در تحقیقی به مقایسه سه روش تدریس سنتی، آنلاین و تلفیقی بر احساس تعلق اجتماعی پرداختند. یافته های پژوهش با مانکوا مورد تجزیه و تحلیل و نتایج آن نشان داد، یادگیری تلفیقی در مقایسه با هر دو روش سنتی و آنلاین اثربخشی بیشتری بر احساس تعلق اجتماعی دارد. اشاره به نتیجه پژوهش کوهرلر و همکاران (Kohler and et al) که با استفاده از مقیاس مهارت های اجتماعی گرشام و الیوت (Garsham and Elliot) ۲۳ دانش آموز را مورد مطالعه قرار دادند که ۷ دانش آموز مربوط به مدارس آنلاین و ۱۶ دانش آموز مربوط به مدارس عادی بود. مقیاس درجه بندی والدین نشان داد، که کودکان مدارس آنلاین از نظر مهارت اجتماعی متوسط به بالا نمره گذاری شدند. در حالی که کودکان مدارس عادی از نظر مهارت اجتماعی در حد متوسط نمره گذاری شدند. به نظر ضروری می آید. (کوهرلر، ۲۰۰۲: ۴۷۴-۴۶۹) یانگ، کیم و لافی (۲۰۰۶) نیز در پژوهش خود دریافتند که مهارتهای ارتباطی پیش بینی کننده خوبی برای پیامدهای یادگیری افراد به حساب می آید. همچنین یادگیری که در نتیجه این مهارت به دست می آید، باعث بهبود سازگاری تحصیلی در

دانش آموزان می شود. پژوهش آقای سهیلی و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان بررسی هوش اجتماعی در نوع ارتباطات مجازی و همچنین پژوهش های Peter & Deiman (۲۰۱۳) مبنی بر اثربخشی آموزش الکترونیکی بر برقراری ارتباط اجتماعی موثر بین مربیان و فراگیران و پژوهش آقای سالارقبیری (۱۳۹۸) درخصوص ارزیابی اثربخشی آموزش مجازی بر دانشجویان مدیریت خدمات بهداشتی مبنی بر عدم تعامل مناسب اساتید و دانشجویان بر یکدیگر بود.

مرآتی و همکاران در تحقیق خود با عنوان بررسی رابطه بین وابستگی به اینترنت و مهارت های اجتماعی دانشجویان نشان دادند، که بین وابستگی به اینترنت و مولفه های آغازگری و خاتمه، ابراز وجود، تقویت اجتماعی، همدلی و همکاری رابطه منفی معنی دار وجود دارد، اما بین وابستگی به اینترنت و مهارت جهت دهی رابطه معنی داری وجود ندارد. همچنین نتایج حاکی از آن بود که مولفه های آغازگری و خاتمه، ابراز وجود، تقویت اجتماعی، همدلی و همکاری ۸۳ درصد از واریانس وابستگی به اینترنت را تبیین می کنند. (مرآتی، ۱۳۹۱: ۳۴-۲۴) با توجه به تحقیقات انجام شده در این زمینه بعضی از تحقیقات بیانگر تاثیر مثبت آموزش مجازی بر هوش اجتماعی دانش آموزان و بعضی بیانگر تاثیر منفی آموزش مجازی بر هوش اجتماعی دانش آموزان می باشد بنابراین ما در این تحقیق به دنبال بررسی اثربخشی آموزش مجازی بر ۳ مولفه هوش اجتماعی یعنی مهارت های اجتماعی، آگاهی اجتماعی و پردازش اطلاعات اجتماعی هستیم.

براساس مطالب ذکر شده و اهمیت موضوع هوش اجتماعی در روابط اجتماعی و کنش ارتباطی افراد، لازم است بررسی دقیق تری از رفتار دانش آموزان در آموزش مجازی انجام شود. در این پژوهش اثربخشی آموزش مجازی بر هوش اجتماعی سنجیده می شود لذا فرضیه اصلی پژوهش به این صورت است که آموزش مجازی بر هوش اجتماعی دانش آموزان تاثیر مثبت دارد.

روش پژوهش:

پژوهش حاضر از نوع نیمه آزمایشی و با استفاده از طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر پایه چهارم منطقه ۴ شهر تهران بود که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بودند. از جامعه آماری به صورت تصادفی خوشه ای ابتدا ۴ مدرسه و سپس از بین دانش آموزان پایه چهارم آن مدارس ۴۰ نفر انتخاب شدند. تلاش شد تا نمونه پژوهش تا حد ممکن از لحاظ سن و موقعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده ها همتا باشند. سپس نمونه در قالب دو گروه ۲۰ نفره در آمده و به صورت تصادفی در گروه های آزمایش و کنترل قرار گرفتند.

ابزار اندازه گیری:

در این پژوهش برای عملیاتی و سنجش پذیر کردن متغیر هوش اجتماعی، از پرسشنامه هوش اجتماعی ترومسو (TSIS) استفاده گردید. سیلور، مارتین یوسین و داهل (۲۰۰۱) این پرسشنامه را تهیه کرده اند که یک ابزار خودگزارشی است و مقیاس هوش اجتماعی را براساس سه خرده مقیاس اندازه گیری می کند: ۱- پردازش اطلاعات اجتماعی (SIP)، ۲- مهارت اجتماعی (SS)، ۳- آگاهی اجتماعی (SA). پرسشنامه هوش اجتماعی ترومسو توسط رضایی (۱۳۸۹) در ایران هنجاریابی شد که شامل ۲۱ گویه با طیف درجه بندی لیکرت است. ضریب پایایی بازآمایی برای کل مقیاس ۰/۸۱ و برای خرده مقیاس های پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت های اجتماعی و آگاهی اجتماعی به ترتیب برابر ۰/۷۶، ۰/۸۶ و ۰/۶۶ بوده است. در پژوهش یزدانی (۱۳۹۲) ضرایب پایایی آلفا برای کل مقیاس ۰/۹۲ و برای خرده مقیاس های پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت های اجتماعی و آگاهی اجتماعی به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۷۳ و ۰/۷۲ به دست آمد. (رضایی، ۱۳۸۹)

یافته ها:

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای هوش اجتماعی در پیش آزمون و پس آزمون گروه های آزمایش و گواه

هوش اجتماعی	گروه	پیش آزمون	پس آزمون	میانگین	انحراف استاندارد
مهارت اجتماعی	آزمایش	۸۴ / ۴۰	۱۲ / ۷۳	۹۶ / ۸۵	۹ / ۰۸
گواه	گواه	۸۱ / ۸۷	۱۳ / ۱۸	۸۵ / ۳۰	۱۲ / ۱۴
پردازش اطلاعات	آزمایش	۸۷ / ۷۳	۱۳ / ۵۶	۱۰۴ / ۳۸	۷ / ۷۹
گواه	گواه	۸۸ / ۵۶	۱۴ / ۴۴	۹۱ / ۵۳	۱۱ / ۵۲
آگاهی اجتماعی	آزمایش	۸۳ / ۶۸	۱۲ / ۶۵	۹۸ / ۷۴	۱۰ / ۵۷
گواه	گواه	۸۵ / ۷۸	۱۳ / ۲۷	۸۹ / ۴۵	۱۲ / ۲۶

میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای هوش اجتماعی در پیش آزمون و پس آزمون گروه های آزمایش و گواه در جدول ۱ ارائه شده است. چنانکه مشاهده می شود دو گروه در هر سه متغیر در پیش آزمون نتایج نسبتاً مشابهی دارند. در پس آزمون هر سه متغیر در گروه آزمایش افزایش مشهود است. جهت بررسی معنی داری تفاوت دو گروه از آزمون تحلیل کواریانس استفاده شد. برای انجام این تحلیل ابتدا پیش فرض های تحلیل مورد بررسی قرار گرفت. بنابراین برای اطمینان از اینکه داده های این پژوهش، مفروضه های زیر بنایی تحلیل کواریانس را برآورد می کنند، چهار مفروضه تحلیل کواریانس، شامل خطی بودن، هم خطی چندگانه، همگنی واریانسها و همگنی شیب های رگرسیون مورد بررسی قرار گرفتند که نتایج مورد تایید قرار گرفتند.

جدول ۲: خلاصه جلسات آموزش مهارت‌های اجتماعی (مؤلفه های هوش اجتماعی)

جلسات	محتوای جلسات
جلسه اول	معارفه- بیان توضیحات کلی- بیان موضوعات بحث برانگیز در کلاس برای افزایش مشارکت و بحث و گفت و گو در دانش آموزان
جلسه دوم	توضیح روش قصه گویی و ارائه فعالیت با این روش به دانش آموزان با توجه به زمان معین
جلسه سوم	توضیح روش یادگیری اکتشافی و ارائه فعالیت به دانش آموزان در این زمینه
جلسه چهارم	مشخص کردن گروه های کلاسی و ارائه تکالیف گروهی به دانش آموزان
جلسه پنجم	توضیح روش ایفای نقش و ارائه تکلیف به دانش آموزان در این خصوص
جلسه ششم	توضیحات در خصوص نحوه تدریس و کنترل و مدیریت کلاس برای دانش آموزان
جلسه هفتم	آموزش مهارت های تفکر نقاد و خلاق و در نظر گرفتن تکالیف نقادانه و تحلیلی
جلسه هشتم	ارائه فعالیت در خصوص نگارش احساسات، ابراز وجود و ارتباط مؤثر با دیگران

در توضیح جدول ۲ باید ذکر کنیم بعد از نمونه گیری از جامعه و تقسیم نمونه ۴۰ نفره به دو گروه آزمایش (۲۰ نفر) و گروه کنترل (۲۰ نفر) با استفاده از پرسشنامه استاندارد ترومسو از دو گروه پیش آزمون به عمل آمد. در گروه آزمایشی ۸ جلسه، هر هفته دو جلسه به مدت ۴۵ دقیقه، به آموزش مهارت‌های ارتباطی پرداخته شد. پس از اتمام دوره آموزش از هر دو گروه پس آزمون به عمل آمد. مداخله آموزش مهارت‌های ارتباطی بر اساس دیدگاه هارجی و دیکسون (۲۰۰۴، به نقل از احمدی و همکاران، ۱۳۹۲) طراحی شده است. محتوای دروس مطالعات اجتماعی و فارسی در قالب فعالیت های آموزش مجازی چون قصه گویی، نمایش خلاق، بحث و گفت و گو، یادگیری اکتشافی، ارائه کلاسی، ارائه کار گروهی، نقد و تحلیل مباحث کلاس و ایفای نقش در مدت زمان ۴۵ دقیقه انجام می پذیرد. بسیاری از محققان معتقدند که آموزش مجازی بر ویژگی های شخصیتی افراد تاثیر گذارند و موجب تشویق آنان به پیشرفت می شوند. در دوره یادگیری الکترونیکی به دلیل مهم بودن بعد مشارکت یادگیرندگان و به وجود آوردن فضایی برای تعامل داشتن یادگیرندگان با یکدیگر و با مربی که بعضی مواقع مربی عامدانه این فضا را ایجاد می کند و برای رسیدن به این مهم متوسل به راهبردهایی مانند تمرین مشارکتی و نمره گروهی، در نظر گرفتن نمره برای مشارکت و ارائه سوالات چالشی و جذاب می شوند، یادگیرندگان به کمک تالار گفت و گو یا اتاق خصوصی گفت و گو، به مذاکره می پردازند و به حل مساله و مشارکت مشغول می شوند. (مومنی راد و همکاران، ۱۳۹۴)

بنابر توضیحات فوق معلم در جلسه اول، به معرفی خود پرداخت و از دانش آموزان خواست خود را معرفی نمایند و سپس به ضرورت مهارت‌های ارتباطی در آموزش مجازی پرداخت و با انتخاب موضوعی بحث برانگیز در ارتباط با موضوع درس آنها را وادار به شرکت در بحث کلاسی کرد.

در جلسه دوم معلم از قبل قصه جالبی از کتاب داستانی متناسب با سن دانش آموزان انتخاب و ضمن خواندن قصه در کلاس از دانش آموزان خواست هر قصه ای که در ذهن دارند در کلاس بیان نمایند یا در قالب صوت و تصویر برای او ارسال نمایند، در واقع معلم در این جلسه ضمن آموزش مهارت گوش دادن به دانش آموزان ذهن آنها را برای انتخاب داستان های جذاب تر سوق داد.

در جلسه سوم معلم یک مساله ای را در کلاس مطرح کرد و تصویر آن را به صورت مجازی برای دانش آموزان از طریق فضای مجازی ارسال نمود و از آنها خواست تا در مدت زمان تعیین شده، نظرات خود را به صورت مکتوب یا شفاهی در فضای مجازی ارسال نمایند و بدین طریق آنها را با انواع مدل‌های ارتباطی آشنا ساخت.

در جلسه چهارم معلم در ابتدا دانش آموزان را گروه بندی کرد و به هر کدام یک مسئولیت داد و سپس از آنها خواست ضمن مشورت با یکدیگر یک مبحث از مباحث کتاب را انتخاب و برای هفته آینده به صورت گروهی در فضای مجازی آن را برای سایر دانش آموزان ارائه دهند.

در جلسه پنجم معلم ضمن توضیح روش ایفای نقش از گروه ها خواست در خصوص یکی از درس های فارسی خوانداری که می توان در قالب ایفای نقش به آن پرداخت را انتخاب و در فضای مجازی با ترکیب نقش ها با یکدیگر آن مفهوم را به دوستان خود آموزش دهند. ایفای نقش یکی از روشهایی است که دانش آموز ضمن ابراز وجود به انعکاس احساسات و عواطف خود می پردازد.

در جلسه ششم معلم بعد از سلام و احوال پرسی به صورت غیرمنتظره از یک گروه خواست مدیریت کلاس را برعهده بگیرند و ضمن آموزش مفهومی خاص به دوستان آنها را در فرایند کلاس و درس شرکت دهند.

در جلسه هفتم معلم یک تدریس گروهی از دانش آموزان سال گذشته پخش کرد و از گروه ها خواست تا به نقد و تحلیل فیلم بپردازند و نقاط ضعف روش تدریس، مشکلات و اشتباهات آموزشی مطرح شده در فیلم را بیانند.

در جلسه هشتم نیز معلم از دانش آموزان خواست در مورد بهترین اتفاق زندگی خود در دو بند بنویسند و در کلاس برای دوستان خود ارائه دهند درواقع معلم با ارائه این تکلیف از دانش آموزان خواست احساسات و اتفاقات خوب زندگی خود را بیان نمایند و با دیگران به اشتراک بگذارند.

بحث و نتیجه گیری:

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش مجازی بر هوش اجتماعی دانش آموزان دختر پایه چهارم ابتدایی منطقه ۴ شهر تهران اجرا شد. نتایج پژوهش نشان دهنده اثربخش بودن آموزش مجازی در افزایش هوش اجتماعی و مولفه های آن در دانش آموزان بود. به همین دلیل نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش آقای سهیلی و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان بررسی هوش اجتماعی در نوع ارتباطات مجازی و همچنین پژوهش های Peter & Deiman (۲۰۱۳) مبنی بر اثربخشی آموزش الکترونیکی بر برقراری ارتباط اجتماعی موثر بین مربیان و فراگیران، هماهنگ است ولی با یافته های پژوهش آقای سالار قنبری (۱۳۹۸) مبنی بر عدم تعامل مناسب اساتید با دانشجویان در آموزش مجازی که درخصوص ارزیابی اثربخشی آموزش مجازی بر دانشجویان مدیریت خدمات بهداشتی انجام شده بود، همسو و هماهنگ نبود.

یافته های استنباطی پژوهش حاضر به خوبی نشان داد که در هر سه مولفه هوش اجتماعی (پردازش اطلاعات، مهارت های اجتماعی و آگاهی اجتماعی) در گروه آزمایش پس از گذراندن دوره آموزشی و کسب مهارت های جدید اجتماعی، افزایش چشمگیری مشهود بود لذا می توان دریافت که آموزش مجازی در قالب ارائه فعالیتها و روشهای تدریس نوین در افزایش هوش اجتماعی و مهارت های ارتباطی دانش آموزان نقش موثری دارد.

این روزها شیوع بیماری کرونا ارزش آموزش آنلاین را برجسته کرده است. بسیاری از کارشناسان آموزش و پرورش معتقدند که دسترسی آسان، عدم رفت و آمد به مدرسه، همیاری بیشتر دانش آموزان و امکان مرور مجدد مطالب از مهمترین ویژگی های مثبت تدریس آنلاین و عدم تعامل اجتماعی معلم و دانش آموز و فراهم نبودن بسترهای الکترونیکی بزرگترین معایب این طرح است اما با توجه به تفاوت های تدریس آنلاین با تدریس حضوری

در زمینه ارتباط، تعامل، بازخورد، یادگیری، یاددهی، ارزشیابی و... می توان با استفاده از مهارتهای ضروری ارتباطی تا حد زیادی موانع و مشکلات تدریس آنلاین را برطرف کرد. افرادی که از لحاظ اجتماعی باهوش هستند، تجربه میان فردی مثبت و موفق تری دارند که به پذیرش و سازش با دیگران منتهی می شود. توسعه و پرورش جنبه های مختلف هوش اجتماعی در افراد، امکان تعاملات روان و موثر را فراهم می کند. همان طور که گلمن (۲۰۰۱) معتقد بودند، هوش اجتماعی به ما در درک بهتر و پیش بینی جنبه های مختلف زندگی و سازگاری با آنها کمک می کند. آگاهی مسئولین آموزشی و تربیتی جامعه و دانشجویان از هوش اجتماعی و تاثیرات آن در کاهش خطرات احتمالی مانند اعتیاد، بزهکاری، طلاق و بیماری های روانی، راهگشای بسیاری از مشکلات خواهد بود.

منابع

- بهادری خسروشاهی، جعفر، حبیبی کلیر، رامین (۱۳۹۶): تاثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر انگیزش تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه. نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی، سال دهم، شماره ۳۹.
- حکیمی نیا، بهزاد، پورافکاری، نصرالله، غفاری، داریوش (۱۳۹۶): عوامل موثر بر کیفیت زندگی با تاکید بر هوش اجتماعی و سلامت اجتماعی (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه). فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و هشتم، شماره ۲.
- رضایی، اکبر (۱۳۸۹): مقیاس هوش اجتماعی ترومسو، ساختار عاملی و پایایی نسخه فارسی مقیاس در جامعه دانشجویان. فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز، سال پنجم، شماره ۲۰.
- رضایی، اکبر، خلیل زاده، احد (۱۳۸۸): رابطه بین هوش اجتماعی مدیران با رضایت شغلی معلمان مدارس. مجله آموزش و ارزشیابی، سال دوم، شماره ۷.
- زارعی زوارکی، اسماعیل، فلاحي، مریم، نوروزی، داریوش (۱۳۹۷): مقایسه مهارت‌های اجتماعی دانشجویان نظام آموزش حضوری و الکترونیکی، فصلنامه علمی پژوهشی، سال هفتم، شماره ۲.
- سلیمی، سمانه، فردین، محمدعلی (۱۳۹۹): نقش ویروس کرونا در آموزش مجازی، با تاکید بر فرصت‌ها و چالش‌ها. سال هشتم، شماره دوم.
- سهیلی، فرزاد، ملکیان، نازنین، صبوری خسروشاهی، حبیب، یزدانبخش، کامران (۱۳۹۹): بررسی هوش اجتماعی در نوع ارتباطات مجازی و ارائه مدل ارتباطی کاربران شبکه‌های اجتماعی؛ سال شانزدهم، شماره ۵۸.
- قلی پور، نقیسه (۱۳۹۹). تعلیم و تربیت مجازی و چالش‌های عصر حاضر. مجله مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۵۱.
- مرآتی، علیرضا، اسلام پناه، مریم؛ خمیس آبادی، مرضیه (۱۳۹۱): ضرورت توجه به تکنولوژی‌های نوین. نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌شناسی اجتماعی نوپدید.
- مومنی راد، اکبر، پورجمشیدی، مریم؛ زنگنه، حسین (۱۳۹۴): بررسی عناصر تشکیل دهنده اجتماع یادگیری در آموزش الکترونیکی؛ مجله فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، سال ششم، شماره ۲۸۲.
- نصیری، فخرالسادات، گیلانی، مریم، اسکندری، اصغر (۱۳۹۳): رابطه بین هوش اجتماعی و رفتار مدنی-تحصیلی با اثربخشی آموزشی دانشجویان دانشگاه همدان. نشریه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، دوره ۵، شماره ۱.

Adeyemi B. Effects of computer assisted instruction (Cat) on students achievement in social studies in Osun State, Nigeria. Mediterranean. Journal of Social Sciences. ۲۰۱۲; ۶(۱): ۶۹-۷۳.

Bender, L. (۲۰۲۰). Key Messages and Actions for COVID-۱۹ Prevention and Control in Schools. Education UNICEF NYHQ.

Deater-Deckard k. Annotation:Recent research examining...۲۰۱۱;۲۰:۳-۱۵.

Dong,Qingwen.,Koper,Randall.J.,&Collaco,Christine.M.,(۲۰۰۸).Social Intelligence,Self-esteem,and Intercultural Communication Senitivity.Intercultural Communication Studies XVII:۲,PP.۱۶۲-۱۶۵

Golman,D.,(۲۰۰۶).Social intelligence: The New Science of Human Relationships.New York:Bantam Book.

Kennedy,D.M.(۲۰۲۰).Dimensions of distance:A comparison of classroom education and distance education.Nurse Education Today,۲۲(۵),۴۰۹-۴۱۶.

Kohler LD,Langness TJ,Pietig SS,Stoffel NL,Wytenbach JL.Socialization Skills in home schooled children versus conventionally schooled children.Journal of Undergraduate Research.۲۰۰۲;۴(۶):۴۶۹-۴۷۴.

Phillips SR.Student discussions in cooperative learning groups in a high school mathematics classroom: A descriptive multiple cases study(doctoral dissertation).University Of Akron;۲۰۱۰.

Saxena,S.,&kumar Jain,R.(۲۰۱۳).Social Intelligence of Undergraduate Students In Relation To Their Gender and Subject Stream.IOSR Journal of Research & Method in Education(IOSR-JRME),۱(۱),۱-۴.